

פרשת תולדות

תשפ"ד

גליון 360

נא לשמור על קדושת הגליון

נא לא לעיין בו בשעת התפילה וקריאת התורה

בס"ד

שולחן

פרפראות בדרך מוסר על פרשת השבוע

יוצא לאור ע"י עמותת "משנה שלמה" כל הזכויות שמורות

לעילוי נשמת

מורי ורבי יצחק ב"ר יעקב יגן
הרה"ק רבי חיים אבישלום ב"ר עזרא
מו"ר אבי ר' דוד שלום ב"ר שלמה רב
ר' זאב ב"ר משה חיים
רבי יצחק שלמה ב"ר יחיאל מיכל מזוהיל
הרה"ק רבי צבי הירש הכהן מרימנוב ב"ר
יהודה לייב
הגה"ק רבי שלום שכנא מלובלין ב"ר יוסף
הגה"ק רבי יוסף שמואל אב"ד פפ"ד ב"ר
צבי הירש
הרה"ק רבי שמעון מווערובקה
הרה"ק רבי משולם פייביש מזאבריו ב"ר
אהרן משה
הרה"ק רבי משולם פייביש הלוי ב"ר אהרן
משה
הרה"ק רבי ישראל יצחק ב"ר רוב בער
הה"ק רבי עקיבא סופר ב"ר שמחה בונים
רבי מאיר ב"ר משה ב"כ אביו של הש"ך
הרה"ק רבי יששכר דוב ב"ר חיים יעקב
הרה"ק יעקב דוב ב"ר ישראל יצחק
רבי שמואל אליעזר ב"ר יהודה הלוי
הרה"ק רבי אשר אנשיל הלוי ב"ר שמואל
הגה"ק רבי ברוך בער ב"ר שמואל דוד

לקבלת גליון זה למייל שלהו בקשה ל- MISHNA.SHLEMA@gmail.com | לתרומות והקדשות ולהפצה 052-580-2345

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֶשְׂו אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ יָשָׁב אֲהֲלִים" (כ"ה, כ"ז)

פשוט אינך רוצה ללמוד. וכן כתוב אצל עשו איש יודע ציד איש שדה ציד הוא יודע כך שגם תורה יש ביכולתו לדעת אלא שבמקום לשבת בבית המדרש וללמוד תורה הוא בחר להסתובב בחוץ בשדה ואין הוא יכול לטעון כי לא היה לו יכולת שכלית להבין בלימוד התורה שהרי את מלאכת הציד יכל הוא ללמוד כך שגם את התורה יכול היה ללמוד אך לעומתו יעקב איש תם יושב אהלים על כן זכה הוא ללמוד תורה בגדלות

יודע הסיפור בתנא דבי אליהו (אליהו זוטא י"ד) שפגש אדם אחד שלא למד תורה כלל שאל אותו אליהו למה אינך לומד תורה ענה לו כיוון שהקב"ה לא נתן לי שכל להבין את דברי התורה שאלו אליהו מה מלאכתך ענה לו ציד הנני שאלו אליהו ואיך אתה יודע כיצד לבנות מלכודות ולפרוש אותם בים ענה לו שאת זה הוא למד במהלך חייו ענה לו אליהו א"כ כיצד יתכן הדבר שללמוד לצורך פרנסתך היה לך שכל להבין את הגלמוד אך לימוד התורה אין לך שכל אלא כמובן הקב"ה נתן לך שכל גם להבין בלימוד התורה אלא

"וַיִּזְדַּר יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֵא עִשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עֵיף" (כ"ה, כ"ט)

בחר באהרן הכהן ע"י שהפריח במטהו שקדים כמו שנאמר "ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" וכל המפרשים מסבירים למה דווקא צמחו שקדים במטה לפי שהשקד מוציא את פירותיו הכי מהר משאר העצים כך מי שמעריער על הכהונה מגיע לו פורענות ולדין נאמר שהיות שפרי השקד מבשיל ראשון זהו הרמז לויזר יעקב שהוא לשון בישול דהיינו שאומר יעקב לעשו כמו שהשקד בזמן קורח גמל שקדים לפי שממחר הוא להתבשל כך הקב"ה בסוף יוכיח שהבכורה שייכת לי וכן נרמז הדבר בדברי עשו אפתחה פי רמז לאדמה שפתחה את פיה בזמן קורח עך שהיו מערערים על הכהונה עוד נאמר שההפרש בין ויגמול שקדים נזיד ערשים הינו 48 שבזה רומז יעקב לעשו שלפי שחסרים לך 48 קניני תורה שבהם התורה נקנית שאחד מהם הוא מיעוט אכילה אין אתה יכול להיות הבכור שיעבוד בבית המקדש

מפרש רש"י הקדוש ויזר לשון בישול ועל המילים הלעיטני כותב רש"י אפתח פי ושפוך הרבה לתוכו כמו ששינו אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו ונשאלות על פירושו של רש"י כמה שאלות א. מה מתכוון רש"י לחדש לנו בפירושו כשאומר ויזר לשון בישול ב. מה מתכוון רש"י לרמז לנו כשהביא בפירושו את המשנה ממסכת שבת והזכיר דווקא את הגמל הרי בותה משנה מוזכר גם עגל

וניתן בס"ד לפרש ולומר לענ"ד שידוע שעבודת בית המקדש היתה צריכה להיות ע"י הבכורים ולכן היה חשוב כל כך ליעקב להיות הבכור כדי שזרעו הוא זה שיעבוד בבית המקדש ולכן יעקב בא לרמז לעשו כי בעתיד יהי עוד מקרה שבו אנשים יחלקו על כהונת הכהן הגדול וירצו לקחת לעצמם את הכהונה כמו שקרה בזמן קורח ועדתו ובאותו הזמן הקב"ה הוכיח לכולם כי

"וַיֵּאמֶר עִשָׂו אֵל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן הָאָדָם הַזֶּה פִּי עֵיף"

התמונות לדמיון הים המתנוענע בחוץ הלכך כאשר בא עשו מן השדה בכל יום והוא עיף ויגע מצידו היו חושיו מבולבלים מרוב החום והיה מביט כל הדברים אדומים כדם ולפיכך מרגלא בפומיה לקרוא לכל דבר אדום כי כן היתה תמונה נגד עיניו באמת עד שנהפך אליו לטבע ונפל עליו שם אדום לקראו אדום כל מיודעיו לכניו כי היה קורא אדום לכל דבר הנראה

כתב הרב משה ב"ר גרשום חפץ זצ"ל בספרו מלאכת מחשבת "כתבו החוקרים שהעמל והיגיעה תסבב החום הואיל ותניע העצמים בסבוב עד שיקנו חום וכאשר יהיה הנענוע חזק ותראה בגוון אדום כי יתקרב למדרגת תנועת האש ירקרק או אדמדם וכזה חארע לאיש עמל ומוטרר הרבה שיראה בעיניו תמונות הדברים אדומות מרוב תגבורת תנועת הדם בעיניו וישנה צורות

"וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעִשָׂו לְחֶם וְנִזְיד עֲרֻשִׁים וַיֵּאכַל וַיִּשֶׁת וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ וַיָּבֵז עִשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה" (כ"ה, ל"ד)

הכהנים וזהו שכתוב ויבז עשיו את הבכרה אותיות ברכה איזו ברכה ביזה את ברכת הכהנים לבנ"י
עפ"י הנ"ל מובנת סמיכות הפס' שבין ויבז את הבכרה לבין ויהי רעב בארץ שכן ברכת יברכך ה' וישמרך קאי על נכסיו של האדם בגשמיות והיות ועשיו ביזה את הברכה מיד ויהי רעב בארץ
א"י ויאכל וישת ויקם וילך ויבז – חמש פעולות המתחילות באות וא"ו רמז שוויתר עשיו על חמישה חומשי תורה וכן על ששה סדרי משנה הנרמזות באות וא"ו

רש"י – ויבז עשו. העיד הכתוב על רשעו שבזה עבודתו של מקום ולכאורה קשה שהרי רואים במפורש שעשיו ביזה את הבכורה א"כ מדוע רש"י מדגיש לנו את העניין שבנית הרי כבר למדנו מקודם שהעבודה היתה שייכת לבכורות לפני שהועברה לכהנים
אלא ניתן לתרץ בס"ד כי רש"י בא ללמד כי ישנה עוד עבודה שעשיו ביזה והיא ברכת הכהנים את בני"י שכן ויבז עולה למניין כ"ה האמור בברכת כהנים "כה תברכו את בני"י היינו שעשיו לא רצה לברך את בני"י בברכת

משנת הצדיק – הרה"ק רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל זי"ע – י' כסלו (ראשון)

הרב מלצר נולד בעיר מיר לרב ברוך פרוץ ולרבנית מירל, שהייתה ממשפחת הוטנר. בגיל עשר התחיל ללמוד אצל רב העיר מיר, הרב יום טוב ליפמן בסליאנסקי בעל "מלבושי יום טוב", שגידלו בביתו. בהמשך למד בישיבת מיר.

בן 14, בשנת 1884 התחיל את לימודיו בישיבת ולוחין בראשותם של הנצי"ב ורבי חיים סולובייצ'יק. בזמן כניסתו לישיבה היה הצעיר ביותר. הרב איסר זלמן כונה "זוניא מירר", על שם עירו. היה חבר חדר של הרב זליג ראובן בנגיס שהיה או מבכירי התלמידים בישיבה. כבר בשנותיו הראשונות התבלט, והרב סולובייצ'יק ביקשו לרבר עמו בלימוד, באמרו שדיבור עמו פותח לו את אפיקי המחשבה. בהיותו תלמיד שם היה גם פעיל בתנועה סודית של חובבי ציון בשם" נס ציונה ויחד עם גיסו רבי משה מרדכי אפשטיין היה ממייסדי העיר חדרה בה קנה חלקת קרקע, ונטע פרדסי אתרוגים.

הרב מלצר נישא לבילה הינדא, בת הגביר שרגא פייבל פרנק. כאשר נפטר הגביר פרנק, ביקשה גולדה – אלמנתו – למלא את צוואתו, ולהשיא את בנותיה לתלמידי חכמים מובהקים. היא נסעה לשיבת וולחין כדי למצוא שידוך לבתה הראשונה, ושם ראש הישיבה – הרב נפתלי צבי יהודה ברלין התלבט בין הרב משה מרדכי אפשטיין, ובין הרב איסר זלמן מלצר. היא הזמינה את גיטה – לבחון את שניהם, אך הוא התקשה להכריע. כאשר נסעו היא, גיטה ושני התלמידים לרב יצחק אלחנן ספקטור בקובנה התקשה גם הוא לבחור בין שניהם. לבסוף הוא שאל אם יש לה בבית בת נוספת הצריכה להינשא, ואכן בשנת תרנ"ב, הבת חיה מנוחה נישאה עם הרב משה מרדכי אפשטיין, והבת בילא הינדא נישאה עם הרב איסר זלמן מלצר. בזמן אירוסיו עבר ללמוד בישיבת ראדין, אצל החפץ חיים. הוא שכר חדר אצל קצב שפיש את העורות שהפיש מבהמותיו בחולון חדרו של הרב מלצר. הרב מלצר שהיה חולני ורגיש, נחלש בגלל הריח והחידקים, אך סירב לעזוב ולפגוע בפרנסת הקצב. עקב זאת הוא חלה בשחפת וחזר לבית הוריו במיר. הוא שלח מכתב למשפחת כלתו על מצבו הרפואי ושישקלו את המושך השידוך. משפחת כלתו שלחה לו מימון לטיפול רפואי, וברב לבחצה על הכלה שהבטל את השידוך. הכלה סירבה לוותר עליו, על אף התחזיות הפסימיות של הרופאים. החפץ חיים בירך אותה שהוא יאריך ימים, ואכן בלחצה השידוך המושך ולאחר שחזר לאיתנו הם נישאו.

בעת המצור על ירושלים מלחמת הקוממיות בשנת תש"ז, והוא בן 77, נפצע ברגלו. בעת שהחלים בבית חתנו בפתח תקווה, עבר בביתם תלמיד ישיבה ואיש ההגנה פרשל והעיד שאשתו, אשר ערכה את ספריו ותיקתה את שיחותיו, הייתה עסוקה ביישור ניירות עטיפה על מנת שיוכל להמשיך ולכתוב את דברי התורה, מכיוון שנייר הכתיבה אזל מן השוק בשנת תרנ"ז נשלח הרב מלצר על ידי רבו הסבא מסלובודקה, בראש חבורה של 14 תלמידים לסלוצק ליישור שם ישיבה. הרב מלצר נתמנה לרבה של סלוצק בשנת תרס"ג ושימש ככהונה זו עשרים שנים. לאחר עליית המשטר הסובייטי בבירת המועצות סבל הרב מלצר רדיפות ונאסר מספר פעמים. בשל כך, נמלט בשנת 1923 על נפשו לקלצק שבפולין שם שימש כראש ישיבת סלוצק הגולה – "עץ חיים", יחד עם חתנו, הרב אהרן קוטלר ותלמידו הקרוב חתן אחותו, הרב אלעזר מנחם מן שך בתקופת סלוצק יום את הדפסת כתב העת הרבני יגדיל תורה ואף שימש כעורכו. בשנת 1925 נתמנה לראש ישיבת עץ חיים בירושלים שם כיהן עד יום מותו. על פי צוואת הרב ברלין, ספרייתו הושארה לדייר הבא אם יהיה תלמיד חכם מופלג, ואכן הספרייה הושארה לרב מלצר. לאחר פטירתו עברה הספרייה לרשות ישיבת עץ חיים. חיבוריו התורניים של הרב מלצר שפרסמו אותו בעולם הישיבות היו פירושו אבן האזל על הרמב"ם והגהות וביאורים לחדושי הרמב"ן על התלמוד הבבלי. בהקדמה לספרו הוא מודה לאשתו בילא-הינדא על עזרתה בהעתקת כתב היד שלו והכנתו לדפוס, ומקובל לומר כי אשתו סייעה בידו בדרבון ובעידוד ולא רק סיוע טכני בהעתקה. מסופר שבאשר בנו של הגאון רבי שלום אייזן זצ"ל, ממורי ההוראה המובהקים שבירושלים הגיע למצוות הוא סר לביתו של רבו הגאון מלצר זצ"ל על מנת להזמין לקידוש בשבת, הנימוס חייב זאת אף שהוא לא העלה בדעתו שהגאון הישיש והחלש יוכל לבוא באופן גלוי ממרחק כה רב.

הקידוש היה בעיצומו, גדולי ירושלים השתתפו בשמחה בראשם הגאון מטשביץ זצ"ל, שלאחר שטיפס במעלה המדרגות התלולות, קרוב לארבע קומות גבוהות, התנשף ואמר: "המעלות של דירה זו הן חסרונותיה". וכך הסבו גדולי ירושלים בשמחה ושוחרו בדברי תורה... לפתע נראתה בפתח דמותו הגבוהה וההדרה של רבי איסר זלמן מלצר במחלצות השבת ההדורות. הכל קמו לכבודו ולא הסתירו את השתוממותם, הכיבדו טרח, יגע ובא מהלך כה רב: רבי איסר זלמן הבחין בפליאתם, ואמר להם: "אמת, רב המהלך מכפי כוחותי, אבל חייב הייתי לבוא משום הכרת הטוב לבעל השמחה, הכרת טובה שבכות חתן בר המצוה חלף במוחי הרהור תשובה הדברים הפכו סתומים עוד יותר והגאון הישיש המשיך ואמר: "כאשר רבי שלום בא להזמין לבר המצוה של בנו, חלף במוחי הרהור בוק, הנה ר' שלום חוגג כבר את היכנסו בנו למצוות, והרי זה עתה נערכה חתונתו, והרהרתי איך שהזמן חולף מהר, יש להודור ולשוב בתשובה בטרם יבוא עיתי, ואם בזכותו חלף במוחי הרהור תשובה, חייב אני לטרוח ולהשתתף בשמחתו מדין הכרת הטוב". (ילקוט לקח טוב) מסופר על הגאון רבי אריה לוי זצ"ל שדרש פעם בבית הכנסת בעניין כבוד האשה וברדתו נכח גם הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, בסוף הדרשה ניגש רבי איסר זלמן לרבי אריה ואמר לו "ישר כחך על הדרשה הנפלאה ועל החיווק שנתת לי, שעוררת אותי לנושא כה חשוב". ר' אריה נבהל ואמר "חס וחלילה כבוד הרב, לא נתכוונתי אליך, מי אני שאומר דברי מוסר לגדול הדור". ענה לו ר' איסר זלמן "אף על פי כן גם אני צריך להזיז יותר ולדקדק שלא לצער את אשתך, והוסיף ואמר: "כידוע לך, הכתב שלי איננו ברור כלל, וכשכותב אני את הספרים שלי, מתקשים בדפוס לפענח את הכתב שלי, ולכן אני מביא את זה לאשתי, והיא יושבת ומעתיקה את כתבי, וע"פ זה מסדרים את הספר, והיות והרי אני יודע שהכתבים שלי עוברים עוד פעם כתיבה נוספת, לפעמים אני מתרשל, וכותב את הכתבים שלא בכתב ברור, וכשאשתי מקבלת את הכתבים היא צריכה להתאמץ ולהבין את הכתוב, ועל זה מעכשיו אני מקבל על עצמי להשתדל ולכתוב יותר ברור כפי יכולתי כדי להקל עליה את מלאכת ההעתקה

דוב שפתי ישנים – ליקוטים מספרים שפחות מוכרים

תולדות יצחק – הרה"ק רבי יצחק איזיק ב"ר אברהם ויס זצוק"ל זי"ע

"ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי ופירש"י ז"ל כשמגיע אדם סמוך

בהשגחת השי"ת המסבב כל הסיבות בעתם ובזמנם והנה נודע מרד"ל ומוכא גם בפירש"י ז"ל אשר מיתת אמנו שרה היתה בסיבת העקידה שפרחה נשמתה ממנה ולא כפי האמור לא ה' מקום ליצחק לדאוג בהגיעו סמוך לפרק אמו כי הרי לפי הטבע עדיין היתה אמו בחיים ובבריאות אילו לא ה' מודמן לה בשורת העקידה אולם יצחק אבינו לא כן עשה ולא תלה הדבר בסיבה ח"ו אבל הלך באמונתו השלימה ותלה פטירת אמו בהשגחת הבורא ב"ה וב"ש ולזה כשהגיע לשנת קכ"ג אמר הנה נא זקנתי וגו'

ויאמר הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי ופירש"י ז"ל כשמגיע אדם סמוך לפרק אבותיו כו' והנה נלמד הענין הזה ממעשה דיצחק ובוודאי לא במקרה הוא ואפשר תורתו הקדושה באה לרמוז לנו אשר לא נלך בקרי ח"ו עמו ית"ש ולא נתלה שום דבר באיזה סיבה ומקרה ממקורות תבל והטבעי אבל נאמין באמונת אומן שהכל בהשגחה נפלאה מהמשגיח מן החלונות על כל פרטי הענינים הווים ונמצאים בעולם אף כי לפי ראות עיני האדם אשר יראה לעינים ישפוט שזה נעשה כך מחמת סיבה פלונית שקדמה אליו עכ"ז אף שהאמת כן הוא שהסיבה גרמה לזה המסובב שיהי' כן אבל הסיבה הוא

סגולה לפרנסה – קיום התורה והמצוות מביאה להשפעות טובות מאת הקב"ה

"ויתן לך האלקים מטל השמים ומישימי הארץ ורב דגן ויתירש" (כ"ז, כ"ח)

בהקפה כשהלוקח משלם לו חוב הישן אז הסוחר המוכר חוזר ונותן לו שנית בהקפה, וכן לעולם אבל אם אינו משלם לו החוב הישן שוב אינו נותן לו סחורה. כך החנוני המקיף הגדול ברוך הוא ובורך שמו, שבאדם משלם במצותיו הקפה ראשונה, הקב"ה חוזר ונותן לו בהקפה והי"ש יתן ויחזור ויתן דבר אחר, לפי שנכנס עמו הגן עדין וזוה שפטי יצחק שזה הנכנס שכרו הרבה מאוד בעולם הרוחני בגן עדין כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם ע"כ אמר ויתן בוי"ו העיטוף לומר שנוסף על ההצלחה הרוחנית הצפונה לך לעה"ב ויתן לך גם בעולם הזה מטל השמים וגו' כדי שתזכה לשתי שולחנות. ויש אומרים, שו"ו של ויתן הוראה שלא יסמוך האדם על הנס אלא יעשה את שלו ככל אשר ימצא בכחו לעשות ומה שיחסר הטבע ישלם הנס כמ"ש רז"ל (ספרי ראה טו.יח) יכול אפילו יושב ובטל ת"ל בכל אשר תעשה. לכך נאמר ויתן ר"ל אחר שעשית כבר כל אשר היה בכחך לעשות אז גם ה' יתן לך מאוצרו הטוב כמ"ש (תהלים פה.יב) אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף גם ה' יתן הטוב וגו'. כי מתחילה צריך אתה לעשות פעולתך, אמנם באמת דווקא, כי לא ישלח ה' עזרו למי שפועל פעולות ותחבולות אנושיות לא בצדק ולא באמת ומשפט, אבל למי שיתעסק באמת ואמונה ישלם ה' עזרו מקודש, וכשהפעולות האנושיות נצמחים תחילה מארץ, אז על צד החסד השקוף ה' ממרומו ובמה השקוף. גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה, במלת גם חתם כל הענין והוא מבואר מעצמו" עכ"ל

נשאלת השאלה הרי ידוע ששם אלקים מורה על מידת הדין ושם הוי"ו הוא מידת החסד אי"כ יצחק היה צריך לברך בשם הוי"ו שהוא שם החסד ולא בשם אלקים שהוא מידת הדין ועל כך בא רש"י ומפרש "האלקים. מהו האלקים, בדין, אם ראוי לך יתן לך, ואם לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבר, בין צדיק בין רשע יתן לך, וממנו למד שלמה כשעשה הבית וסדר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו את הדין לא יקרא עליך תגר, לפיכך (מ"א ח לט) ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו, אבל נכרי מחסר אמנה, לפיכך אמר (שם שם מג) אתה תשמע השמים וגו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי, בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר" עכ"ל

וכהמשך לדברי רש"י בחרנו להביא את דברי הכלי יקר במקום שמסביר כיצד אדם יכול לזכות להשפעות טובות מאת הקב"ה "ויתן לך האלקים. וי"ו של ויתן מיותרת ודרשו רז"ל (בר"ר סו.ג) יתן ויחזור ויתן, וביאור הענין כך הוא לפי שידוע שבכל המצות שהאדם עושה אין בהם די השיב בעל גמולות בעל ישלם (ישעיה נט.יח) אותן הטובות שעשה הקב"ה כבר עמו מיום הולדו, וכל מה שהאדם עושה מן המצות הוא עושה אותן דרך תשלומין, ובכל הטובות שאנחנו מקבלין ממנו ית' גבר עלינו חסדו, והקב"ה מקדים את טובותיו בכל נתינה, כמ"ש (תהלים נט.יא) אלקי חסדי יקדמני וכתוב (שם כא.ד) כי תקדמנו ברכות טוב וכתוב (איוב מג.א) מי הקדימני ואשלם. ולפי הנחה זו אם יהיה עם האדם דבר בליעל לאמר הרי העבר אין ומה בצע כי נעבוד את ה' שלעולם לא יהיה לי חוב עליו. אף אתה תשוב אמריך וצא תאמר לו פוק חזי מאי עמא דבר, כי מנהג הסוחרים הנותנים

ונלע"ד להוסיף על דברי קדשו כי על האדם לעשות עפ"י שני הפרושים הנ"ל דהיינו גם לעסוק בתורה ומצוות ולשלם בכך על טובותיו של הקב"ה וגם שלא יישב בטל שהבטלה מביאה לידי שעמום והשעמום מביא לידי חטא ר"ל